

R. I. R.

Derigu Grahmatu Nodatas isdevums.

Birmā palihdsība

peepeschôs

nelaimes gadījumôs.

Dr. V. Strautseka.

Otrs isdevums.

Rigā, 1907.

Drukajis G. Landsbergs, Jelgavā.

H. I. B.

Principes de Géométrie

Principes de Géométrie

par

Blaise Pascal

Paris, chez

chez l'éditeur

Paris, 1644

chez l'éditeur

S a t u r s:

L. p.

Cevads.

Cevanojumi:

1. Saspeedumi (kontusijas)	7
2. Pusçhumi (wahtis, bruhjes)	8
Afins-tezesçhana	12
Sagiftetas wahtis	19
Kulu luhsumi	19
Ismesçgejumi	25
Sabedfinajumi	27
Rosalusçi	29
Elihtoni	31
Mahtsliça elposçhana	35
Sibira trahpiti	38
Apbehti	38
Roslaphusçi	38
Patahrusçees un aifrijusçees	41
Sagiftesçhanàs	41
Samanas saudesçhana (pamirsçhana)	42
Slimneetu kopsçhana	44

INHALT

1	Einleitung
2	I. Abschnitt (einleitend)
3	II. Abschnitt (einleitend)
4	III. Abschnitt (einleitend)
5	IV. Abschnitt (einleitend)
6	V. Abschnitt (einleitend)
7	VI. Abschnitt (einleitend)
8	VII. Abschnitt (einleitend)
9	VIII. Abschnitt (einleitend)
10	IX. Abschnitt (einleitend)
11	X. Abschnitt (einleitend)
12	XI. Abschnitt (einleitend)
13	XII. Abschnitt (einleitend)
14	XIII. Abschnitt (einleitend)
15	XIV. Abschnitt (einleitend)
16	XV. Abschnitt (einleitend)
17	XVI. Abschnitt (einleitend)
18	XVII. Abschnitt (einleitend)
19	XVIII. Abschnitt (einleitend)
20	XIX. Abschnitt (einleitend)
21	XX. Abschnitt (einleitend)
22	XXI. Abschnitt (einleitend)
23	XXII. Abschnitt (einleitend)
24	XXIII. Abschnitt (einleitend)
25	XXIV. Abschnitt (einleitend)
26	XXV. Abschnitt (einleitend)
27	XXVI. Abschnitt (einleitend)
28	XXVII. Abschnitt (einleitend)
29	XXVIII. Abschnitt (einleitend)
30	XXIX. Abschnitt (einleitend)
31	XXX. Abschnitt (einleitend)
32	XXXI. Abschnitt (einleitend)
33	XXXII. Abschnitt (einleitend)
34	XXXIII. Abschnitt (einleitend)
35	XXXIV. Abschnitt (einleitend)
36	XXXV. Abschnitt (einleitend)
37	XXXVI. Abschnitt (einleitend)
38	XXXVII. Abschnitt (einleitend)
39	XXXVIII. Abschnitt (einleitend)
40	XXXIX. Abschnitt (einleitend)
41	XL. Abschnitt (einleitend)
42	XLI. Abschnitt (einleitend)
43	XLII. Abschnitt (einleitend)
44	XLIII. Abschnitt (einleitend)

Eewads pirmam isdewumam.

Katrs juhtas paštubinats palihdsiet ņaweem lihdszilwekeem, tad wīnu dšihwibai draud breeņmas, ņewiņhti taħdās weetās un reiņēs, kur newar tiņ weegli un aħtri aiņņneegt aħrstu. Bet peepeņchōs nelaimēs brihņchōs zilweki pa leelakai daikai mehdsj apmulst. Zits nu nemaj neudroņņhinajas kaut ņo darit, bihdameēs, ka aiņ neņinaņņhanas nepadara ņaiti wehl ņaunaku; zits gan mehgina glahbt nelaimigo, bet neņinadams, ka tas darams, dara warbuht pawijam nepareiņi, tā ka nelaimē no tam tiņ top leelaka. Tā peem. gandrihņ arweenu mehgina uņzelt ņtaħwus gar ņemi paņrituņņhus paģihbuņņhus, nemaj neewehroģot, waj wīnu ģihmiņ baħls waj ņarkans. Aħri nereti atģadas, ka ņaulu luħņunus un iņmeņņģeģunus leet puħņņlotajeem un ņħrepetajeem dģeedet un uņ leeleem puņņhumeem lej taħdas nekaħdas aģas ņaħles wirņu, lai labi „iņtoņĶ un iņģehrt“, nemaj neapdomaģot, ka taħdā taħrtā war ģaģiģtet aģiniņ. Un ģa nu taħda nelaimē ģau ņluwuņi tiņ leela, ka ņlimneeka dšihwiba breeņmās, tad titai atģehdsģas meklet aħrģta palihdsģibu.

Lai ņahdas klīsmas waretu nowehrft, paņneedsu tautai padomus, kaš jadara, ņneedsot pirmo palihdņibu. Lai nedomatu, ka ar ņcheem padomeem ween jau war iņtikt beņ ahrņta padoma un palihdņibas, tad ņewiņchi peeminu, ka mans noluhņs bijis tiņ pamahzit, ka ņeedjama pareiņa palihdņiba, eekam ahrņts atnahņ, jo pirmajā azumirklī ar nelaimigajeem pareiņi apejotees, war nowehrft leelaku nelaimi waj pat nahwi.

Par paraugu ņawam rakņtam nehnu ņ. Eņmarcha „Die erste Hülfe bei plöglychen Unglücksfällen“, par kuras kreetnibu neween galwo kirurgu aprindās it labi paņiņtamā autora wahrds, bet leezina ari taš apņtahklis, ka minetā grahmatina no 1882. g. lihdi 1891. g. ijnahkufi dewindš iņdewumds un pahrtullota jau 18 walodās. Scho grahmatinu eņmu pa daņai tulkojis, pa daņai pahņstrahdajis.

Mehtrainē, 1891. g. oktobri.

P. Straufsels,

stud. med.

Gewainojumi.

Gewainojumus eedala divâs šakirâs: 1) šaspeedumôs (kontufijâs) un 2) pušhumôs. — Par šaspeedumeem nošauž tahdus eewainojumus, pee kureem ahda paleel wefela, tà ka nekahda ahreja bruhže naw redšama; par pušhumeem turpretim tahdus, kuri šaweenoti ar ahrejâm ahdas wahtim.

I. Šaspeedumi (kontufijas).

Lee želas no neašem eerotšheem, tad ar waj uš šheem meesu šafit waj šagruhsch (peem. tad ar ahmuru uš pirkstu ussit, waj pirkstu durwis eewer, waj ari tad ustriht uš tahdu zeetu preekschmetu). Gewainotâ weeta top šarkana waj fili-šarkana, uš-pampst un wairak waj masak šahp. Behž tahda laita krahsa mainas: filais plaiškums kluhst bruhns, dšeltens, šakšch un pehdigi pašuhd. Tas nahš no ta, ka pee šaspeedumeem pahrtuhšt apakšch ahdas šmalfi ašinstrauki und ašinis eetel apšahrtejšôs audumôs, kadehl šchee ušpampst un top fili-šarkani. Ja naw daudš un leelaki ašinstrauki pahrtuhštufchi, tad eewainojums naw nahwigs, je ištezejufchâs ašinis eefuhžas atkal ašinstraufôs.

Šâ pašihštamu lihdsjekli pret šchahdeem weeglakeem šaspeedumeem leeto aukštu dšelsi waj zitu metalu, ar kureem špaida eewainoto weetu; tahdâ šahrtâ ašinis newar šastahtees weenâ weetâ un drihsak eefuhžas ašinstraufôs.

Leekâšas breešmas draud, ja eekšhejee organi (šmadšenes, plauščas, aknas, jarnas) štipri šatrizinati. Ja šmadšenes šatrizinatas, tad šlinneeks nogihbšt; ja plauščas, tad šlinneeks, ašinstraukem pahrtuhštšot, špšauj ašinis; ja mehders štipri šatrizinats, tad šlinneeks memj, top bašls, pagihbšt un bašchureiš peepešchi nomiršt. Aknâm, leefai waj šarnâm pahrtuhštšot noštreem daudš ašinu mehdera dobumâ un tad nahwe gruhti nowehrschama.

Neahrštam tahdâs reišes

- 1) jašuhša tuhlin pehž ahršta;
- 2) jaattaiša drehbes, it ihpašchi šeweetem koršeti;
- 3) jašlaka šlinneekam uhdens ažiš, uš peeri, denineem un kruhtim, lai tas atšchilbtu no gihbona;

4) janoleef eewainotais gulus, pee kam galwa jaatstahi druffu semat, nekâ zitas meesu dalas, ja eewainotais bahls, turpretim japazel augstal, ja wira gihmis farkans waj sils un gihbonim par eemeslu smadsenu treeka. Sahpes eewainotajõs organõs war masinat, us teem usleefot aukstâ uhdeni samehrzetus drehbes gabalus, puhkli ar ledu, sneegu, aukstu uhdeni.

Ja flimneeks pats jawed pee ahrsta, tad tas jadara loti wehriigi.

2. Buschumi (wahtis, bruhzes).

Buschumi ir wahrigi, ja wini leeli un dsiki un ja eewainoti kahdi fwarigi eeksheji organi, peem. leelee asinstrauki, nervi, kauli, plauschas, firds, smadsenes u. t. t. Buschumu wahrigumu pawairo tas, ka pa ahdas bruhzi meesâ weegli war eekluht daschadas kaitigas weelas, kuras trauze eewainojuma fadsihshanu. It ihpashchi duhreena un schahweena bruhzes, kaut no ahreenes masas, mehds tabehst buht loti wahrigas, ka winas alasch aisker eekshejus organus un eerauj meesâ drehbes gabalus, ahdu, kaulu skabargas u. z.

Bruhzes dsihst diwejadâ kahrtâ:

I. Bruhzes malas salihp zeefchi kopâ un ahtri faaug, nestrutodamas un atstahdamas tikai masu rehtu (1. fig.), kura wehlat gandrihs pawisam pasuhd. Uri ahrsti zenschas schahdi aisdseedet wahtis un tas isdodas:

1) ja bruhzes malas war ahtri un zeefchi salikt kopâ un ja winas ari wehlat nekâs neatschkir;

2) ja leef bruhzi meerâ un winâ naw nekahdi netihrumi eekluwuschji, neds ari wehlat eekluhst.

II. Bruhzes struto un tikai pamafitem aisdihst, atstahdamas leelaku farkanu rehtu (2. fig.). Tas noteef:

1) ja leelaki ahdas gabali israuti, tâ ka bruhzes malas newar, saweenot;

1. fig.

2. fig.

2) ja saweenotâs malas atkal atschkiras;

3) ja eewainoto lozekli neleef meerâ un pahr wiſâm leetâm ja

4) bruhzi neiffargâ no netihromeem un netihras bruhzes treetni neiffargâ, nedefinfize (definfizet-ſlimibas dihglus nonahmet).

Wahſchu ſtrutoſhana un puhſhana zelas no maſâm, tikai ar mikroſkopa peepalihbſibu ſaredſamâm ſehnittem, bakterijâm, kuras neſſaitamâ daudſumâ lido gaiſâ un peelihp pee wiſeem preekſchmeteem, bet it ihpaſchi atronamas netihrumôs un puwekkôs. Tiklihbs bakterijas eekluhſi wahti, ſchi ſahſt ſtrutot un puht. Ziſ kaitigas zilweta organiſmam baſchas bakterijas, nogeedams no beescheem ſinojumeem par aſinu ſagifteſchanu pehz neezigeem eewainojumeem. Tâ beeschi atgabas, ka kahds ar adatu waj ſpalwu eedur pirſtâ, rokâ u. t. t. un pehz maſ beenâm nomirſt waj wiſmaſ tam janonem eewainotais lozeklis, tadehſt ka aſinis ſagiftetas. Tahdôs gadijumôs arweenu bruhzê eekluwis kahds kaitigs dihglis, kurſch waj nu bij peelipis pee adatas waj ari wehlaſ turp noſkuwis, kahdu netihru preekſchmetu ſatwerot. Puwekku dihgli, kâ noprotams, pa trim zeleeem eekluhſt wahti: 1) taiſni no gaiſa; 2) lihbs ar teem preekſchmeteem, kuri eewainoja ahdu (ſapuwuſchâm waj netihram koku ſſabargâm, netihram drehbju lupatâm un ziteem netihromeem) un 3) bruhzi ar netihram weelâm aiſkarot. Puwekku dihgli wahtis loti ahtri attihſtas un wairojas, tadehſt ka aſinis un wahſchu ſula*) wineem labas baribas weelas.

Wahſchu ſtrutoſhana tadehſt loti kaitiga, ka wina loti weizina tâ ſaukto wahſchu ſlimibu zekſchanos (wahſchu roſe, wahſchu un ſtrutu drudſis, aſinu ſagifteſchana u. t. t.), ar kurâm mirſt loti daudſ eewainotu un operetu, it ihpaſchi kad tos ſaleef pulkôs kopâ, kâ tas noteef peem. kara laſaretês.

No wiſa ſcha redſams, kahds ſwars pee eewainojuma dſihſchanas tihribai.

Jaunakâ laiſâ kirurgija wahſchu dſeedeſchanâ ſpehruſi brihnum leelus ſokus uſ preekſchu zaur to, ka iſdewees eepaſihtees ar ſtrutoſchanas un puhſchanas zehlonem un atraſt lihbjeklus, ar kureem war nowehrſt ſchis un wahſchu ſlimibas, kuras no tâm zelaſ.

Ahrſtis wiſadâ wiſſê zenſchas aiſdſeedet wahtis, tâ ka winaſ nedabon ſtrutot. Schim noluhlram winam baſchadi lihbjekli:

*) t. i. ſchidrumſ, kurſch no eewainotajeem audeem ſaſuhjas wahtis wirſû.

1) Wirtsch faween, ja eespehjams, wahts malas, wahti faseedams waj fashchudams (ar desinfizetu sihdu waj farnu stihgu). Ugrak tam noluhkam isleetoja lihposchu plahksteri (Emplastrum adhaesivum) Gestsplaster, bet tas leelam wahtim wairaf kaitet, nekã labu dara; tikai pee masãm wahtim drihkt leetot lihposchu un anglu plahksterus (Emplastrum adhaesivum anglicum), tab tãt tihras.

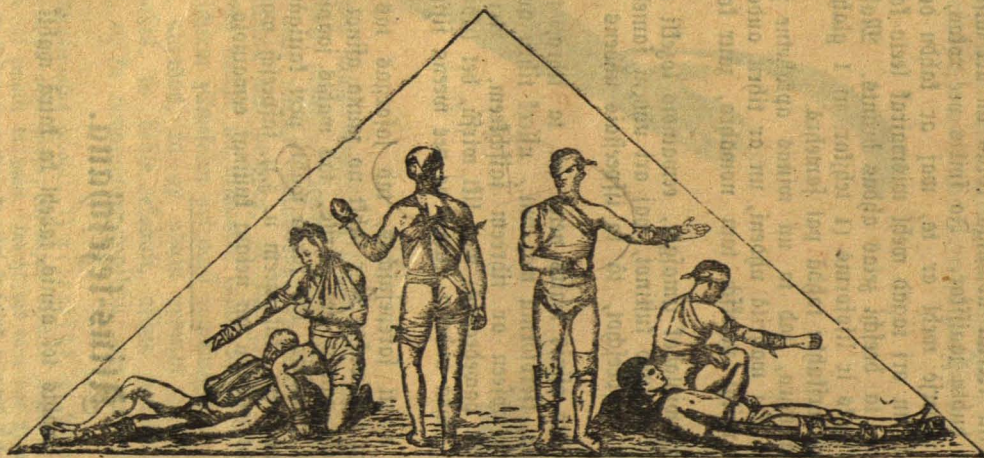
2) Celam wahti faseen waj fashchuj, wajaga noturet asins-tezeschanu, leelafos asins-traufus ar sihdu waj farnu stihgãm aisseenot.

3) Kad asinis wairs netef, tab wahti faseen. Gewainotais lozeklis jaleef pilnigi meerã, kamehr wahts naw fashchuj. Bet ari tab, kad jau wahts aishchuj, eewainotais lozeklis kahdu laiku naw janodarbina, jo rehãta weegli war afsprahgt walã un eefahkt stratot.

4) Birno weetu, wahtis dseedejot, eenem aseptika un antiseptika, kuras pat pee masakãm wahtim stingri jaewehro, jo tikai tã eespehjams nowehrst strutoschanu un weizinat dshichanu.

Wahtis, kuras newitus zehluschã, gan arweenu buhs eekluwuschã kahdi dihgti, ja ne no zitureenes (st. 9. l. p.), tab no ahdas, us kuras nelad netruhkt bakteriju. Tadehl nu buhtu itin faprotami, ka schos dihglus nemas ismasgat waj nonahwet (antiseptika), lai wahts netrauzeta waretu dshikt. Bet nowehrojumi, fewischã kara laukã, mahza, ka tãt wahtis wislabaki dshikt, kuras wismasat aisteef. Wahtis masgajot, nereti eebersch dihglus wehl wairaf wirãs eelchã un ar desinfelzijas lihdselkeem ari nekã leelu newar panahkt. Ahrsti tadehl, kad ween eespehjams, leef paschu wahti meerã un tikai ruhpiigi notihra wahts aplahrtni, lai no tãt wehlat neekluhtu bakterijas wahti. Un lai ahrsts pats ar fawãm rofãm, fashcheem un instrumenteem neelaistu dihglus wahtis, tab wirtsch tos wifus sterilise, t. i. padara tihrus no dihgteem. Schahdu rihotoschanos nosauz par aseptisku.

Reahstam jaapeetas ar wahtim tahdã pat kahrtã. Rã pamata likums te usstatamis tas, ka jawairas no wifa, kas waretu kaitet. Zik kaitiga netihriba, to jau redsejam. Tadehl nedrihkt aisslahrt wahti ar netihreem pirksteem, nedrihkt likt wirfũ lihposchu plahksteri, leetot schwamu, netihru audeklu, neds firneku tihklus, kuri mehds buht puteklu pilni. Tihriba no wisleelafã fwara.

3. fig.

Šhis sihmejums rahda, kahdejadi trihstuhrainu lakatu var isleetot par faischi.

Getams pee wahts peekeras, janomasgà un jadefinfige pehz eespehjas rolas schahdà kahrtà. Ar nowahritu siltu uhdeni un seepem wairaf reisu kreetni nomasgà rolas un ari wifus rihtus, ar kureem wahts buhtu jaaisfkar. Ja spirts pee rolas, tad pehz nomasgaschanas nobersè wehl ar to, waj ar kahdu definselzijas lihdselki. Senaf un ari tagad wehl wiswairaf leeto karbola uhdeni. Tatschu no ta beeschi zelas ahdas brants. Masaf kaitigs un ari zitadi derigaks ir lisoforms (1 tehjar. us 1 glahfi 40° R. filita uhdens); ari borfkahbe tahdà pat famehva.

Ja wahts netihra, tad ta un winas apfahrtne janomasgà un janoskalo, bet tilai wahrità uhdeni, un ar tihru audeflu. Labafi, ja uhdeni neilgi preefsch tam nowahra, zaur to nonahwe batterijas.

Wahtis war wislabaf ismasgat, eewainoto lozefli uhdeni eeleefot un schurp un turp kustinot, waj ari uhdeni famehrzetu audeflu pahr wahti ispeeschot, tà ka ispeesstais uhdens pil wahtij wirfù.

Kad no wahts afinis wairs netef un ta tihra, tad to apkaifa ar dermatolu, kferoformu waj tml., usleef tihru audeflu waj wahschu wati un apfeen ar tihreem faischkeem. Ari scharpiju (ispuhtatus audekla pamedeenus) war likt wirfù, bet tilai tad, kad ta isgatawota no tihra audekla, kusch ne pee weena flimneeka netizis leetots.

Ja afinis wahti farepejuschas, tad jafargas tàs noslauzit waj nomasgat, jo tad wahts war sahkt no jauna afinot.

Ja flimneeks jawed pee ahrsta, tad wahts jaapfeen. Sa-sehjumam schahdi noluhki: tas fargà wahti pret kaitigam weelàm (netihromeem, putelkeem, kufaineem u. z.), faispeesch wahts malas kopà, kawè afins-tezeschanu un nekauj kustinat eewainoto lozefli.

Afins-tezeschana.

No katras wahts tel afinis, tadehl ka katrà wahti ari afins-traufi eewainoti.

Afins-tezeschanas wahrigums atfarajas no ta, kahdi un zit leeli afinstraufi eewainoti. No fellàm wahtim afinis kuhzas tilai pa pileenam, tadehl ka tur pahrauti loti mast afinstraufi, tà

fauktās kapilaras*). Ja no dšilakas wahts išteļ tumšči-farkanas ašinis weenmehrigā strahwā, tad wenas eewainotas (5. fig.); bet ja gaišči-farkanas ašinis struhllām schaujas ahrā, tā lā no pumpja uhbeni pumpejot, tad lahda arterija pušchu un dšihwiba breefmās (4. fig.).

4. fig.

5. fig.

Ašinis masā mehrā no kapilarām waj wenām tezedamas, nemar atnešt nekahdas leelas breefmas. Winas war apturet, uš wahti waj wahts malas kopā spēeschot; ari pati no ferwis ašins-tezeschana war stahteēs, jo pahrgreesto traufu galeem šaraujoteēs ašinis šarepē un aišdambē tahdā lahrtā ašinstraufus.

Dascheem zilwekeem ari masi eewainojumi war buht wahrīgi. Tā peem. atgadas, ka ar adatu eedurot waj sobu išwekkot, waj ari no wahts, ko behle eefoduši, ašinis neapturamas tel weenā tezeschanā, tā la eewainotais nogihbšt, waj pat nomiršt. Tahdeem

*) Ašinstraufus eedala: 1) arterijās, pa furām ašinis no firšs išteļ un išdalās pa wišu meesu; arterijas šadalaš arweenu masatōš traufzōš, kui beidsot tiļ šmalši lā mati, tabehł tos šauj par 2) matu-traufkeem (kapilarām). Šhee šaweenojas atkal leelatōš traufōš 3) wenās, pa furām ašinis no meesām eeteļ atkal firši. Wenas redšamas lā šilas wišles apakšā ahdas; arterijas atrodas dšikal meesās, tabehł tās redšamas tikai reitās weetās, peem pee rofās befnās — pulstentiši jeb pulfs.

zilwekeem naw wefelas afinis, winas nefarepè. Schi kaite daschàs dšintàs pahreet no wezakeem us behrneem. Tahdàs gadijumàs jausleef us wahts tihrs audellš waj salizilwate un Aukstums weizina afiau farepeshanu un afins-trauku šarukšhanu, tadehl loti teizami us audelku uslikt ledu, šneegu, waj aukstus apšainus (kompreshus). No kinishkeem lihdselkeem pee maseem eewainojumeem war leetot šaufu dšelsšklorida wati; šchai atrodas dšelsšklorids, kurfš weizina afiau farepeshanu.

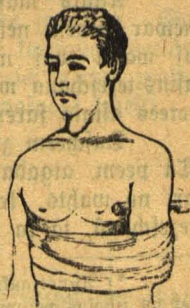
Afinim no wenàm tetot jadara tàpat. Sche tikai tad draud breešmas, ja eewainotàs wenàs gaisš eektuht, it ihpašchi tahdàs wenàs, kuras širdij loti tuwu, peem. kašla wenàs. Afinis ais-rauj gaisa burbulus zaur širdi wlauschàs, kur tad tee aisdambè afinstraukus. Daschureiš ari no wenàm tetošchàs afinis gruhti apturet, ja augšchpuš eewainojuma ložeklis štipri šaschnaugts, kà peem. šeweeetes kašjas ar preewitem. Schis nekauj afinim pa wenàm tezet us augšchu; bet kad tàs atraiša un pazel kašju us augšchu, tad afinis wairs netežes.

Wispašrigi pee leelakeem eewainojumeem eewehrojams tas likums, ka drehbes tuhlin ja-atraša waj jausgreesch, ja ari tàs pee tam eetu bojà, jo weegli war atgaditees, ka drehbes taupot šaudè dšihwibu.

Afins-tezeschana iš arterijàm arweenu loti wahriga. Ari tàs der šaspeest, lai afinis šarepetu, bet ja tezeschana tomehr nemitejas, tad ja melle tuhlin ahršta palihšsiba. Bet tà ka eewainotais war nomirt, eekam ahršts atnahk, tad neahrštam jarauga apturet afiau štraumi.

Wisderigakais lihdselkis, šaspeest zeeschi wahti, ja ta naw leela, waj ari arteriju pašchu augšchpuš eewainojuma (šarp wahti un širdi).

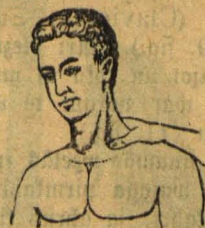
Wispirms eewainoto ložekli pazel us augšchu (6. fig), jo ad afinis tiš aštri netek; tad attraša no wahts un eewainotà ložekla drehbes, tàs lihds rumpim pahrgreeschot. Tad usleek us

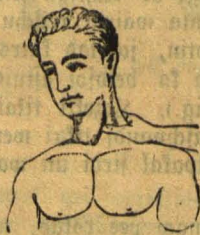
wahti wairaf kahrtàm šaliktu tihru audesku un peespeesch to zeeschi ar rolu waj kahdu seenamo pee wahts. Ja ašinis wehl arweemu tel, tad ašinstrauki jaašpeesch ar pirksteem un proti: wenas apašchpuš wahts, t. i. starp šcho un ložekla galu, un arterijas augšchpuš wahts, t. i. starp šcho un firdi. Jo wenas ašinis tel no ložeklu galeem uš firds puši, un ja nu winas aišpeesstu starp firdi un wahti, tad ašinis, newaredamas tišt atpakat firdi, wehl leelakà mehrà tezetu pa wahti. Arterijas turpretim ašinis tel otradi, t. i. no firds uš ložeklu galeem; tadeht winas jašafpeesch starp firdi un eewainojumeem.

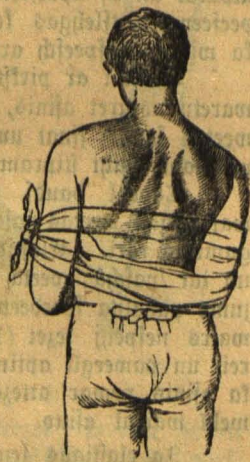
8. fig.

9. fig.

10. fig.

11. fig.

Arterijām ir sinamas weetas, kur winas atrodas tiš pawiršchi, ka tà weegli war šafpeesč: šchis weetas wajaga šinat.

Galwai peewed ašinis diwas leelas arterijas, furu pušsteenus weegli war atrast, tad šmakru pazel uš augšchu un ar pirksteem tausta abpuš balšrihles, Adama ahbola augstumà, tanis weetas, kur pee rihles peeslejas takla muskuli (10. fig.). Tur juhtam ašinis tàpat wilnojām, kà rolu pulštenišchòs. Ja galwas

kreisâ puse eemainota, tad jaspeesch kreisâ kalla arterija pret mugurkaulu, ja labâ puse — labâ. Speedejam jastahw aif eemainotâ muguras.

Pee wirsejâ delma atrodam arteriju tur, kur swahrku peedurknes eefshejâ wihle (6. fig.). Scho arteriju war ari safpeest, parefnu sprungulu starp delmu un kruhtim eelekot un delmu ar drahnu pee kruhtim zeeti peeseenot (7. fig.).

Zifkâ arterijas atrodas preefshejâ puse, gandrihs paslehpenu widû (8. fig.).

Beelo rokas arteriju padufê pahrgreeschot, jaluhko ta wirspuf kruhschu wirsejâ kaula, tâ fauktâ atflehgas kaula (Clavicula, Schlüsselbein) peefpeest pee ribas (9. fig.). Ari plezu stipri atpakal un uf apakfchu raujot un roku uf muguras peeseenot, atflehgas kaulu war noraut tâ uf leju, ta winsch aifpeesch arteriju (11. fig.).

Bet lai ar pirksteem finamâs weetas speeschot waretu noturet afinis, tad wajaga pirmkahrt schâs weetas smalki finat un otrkahrt, ja ahrsts til ahtri neatnahf, buht stipram un isturigam, lai nenogurtu.

Tadehl dauds weenkahrshaki un droschaki wajabfigâs weetas fashnaugt ar elastigu lentu waj gumijas wori. Elastigâ lenta wairaf reischu weenâ un tai paschâ weetâ jaaptin, jo tad latrs apwizums pabalsta speedeenu, tâ ka beidsot afinis nelur wairs nespehj tezet (12. fig.). Lozekli tikai weenreis un paweegli aptinot fashnauds tikai wenas, tâ ka afinis newar attezet atpakal firdi un mahts nu wehl wairaf afino.

Ja elastigas lentes naw pee rokas, tad jaispalihdsas zitad kahrtâ. Gewainoto lozekli aptin wairaf reischu labi zeeti ar au dekla lentu, bet tâ ka wijumi nahf weens uf otra, un aplaisto to ar uhdeni. Lenta, breesdama, faraujas un aifpeesch afins-traufus.

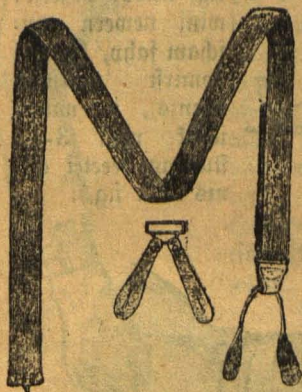
Ja lenta par ihfu, tad no tās war pataijit schnaugu, t. i. apfeen to waleji ap lozekli, eesprausch kahdu zeetu preefschmetu (sprungulu, atflehgu nuhju u. t. t.) un greesch to rinkî, kamehr afinis nenostahjas. Tâpat war darit ari ar lakatu, to kallautu wihfê faleekot un galus ap lozekli faseenot (14. un 15. fig.).

12. fig.

Schnaugâ war eelikt ari atmeni waj zitu kahdu preekschmetu un scho tad schnaugt us paschu wahti.

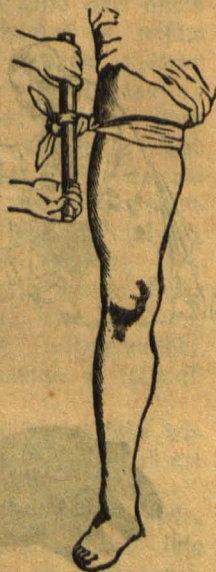
Saprotams, ka tahdâ kahrtâ newar apeetees ar kalla arterijâm, jo te weegli war aisschnaugt rihkli, tà ka eewainotais ne-
spehj wairs elpot.

13. fig.

14. fig.

15. fig.

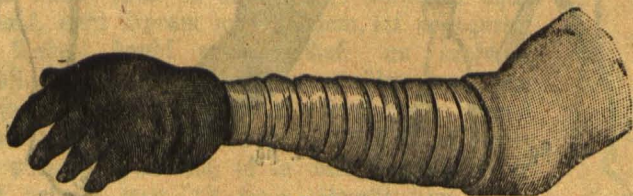
Afinis war apturet ari arterijas faleezot; to war isbarit lozitawâs. Tâ rolu pee apalschdelna, waj apalschdelnu pee wirschdelna labi zeeshji peeleezot un peeseenot, afinis war mitetees tezet. Tâpat afinis war apturet ziftu pee wehdera (ja afinis tel is ziftas arterijâm), stilbu pee ziftas (ja afinis tel is stilba arterijâm), pehdu pee stilba (ja afinis tel is pehdas) peeleezot un peeseenot.

Elastigi apsehjumi katrâ sinâ derigaki un droschaki. Zai elastigas lentas maretu weegli wifur nest lihbsi, prof. Esmarshs lizis pagatamot weena gabala elastigas bilfschu lenzes, kuras koti derigas afinu aptureschanai (13. fig.).

16. fig.

Lai nu ari afinis buhtu apturetas kã buhdamas, arweenu pirmais un galwenaikais usderums ir, suhtit pehž ahrsta waj aishwest flimneefu turp. So peeteekofchi zeeeschus apsehjumus lozekli ilgi newar pazeest: wini neween gaušham šahp, bet ari nomirst (aufstais brants), ja winõs ilgaf nekã 3—4 štundas neeetef afinis (17. fig.).

17. fig.

Beidsot wehl japeemin afins-tezeschana pa degunu, kura daschureis war buht koti nepatihlama. Te jau pasihstams lihdsel-lis aufsis uhdens, kuru eewell degunã; uhdenim war peeleet ari drusku etila klahit. Afiniu wehl nenostahjotees, aisspeesch nahsis ar pirksteem un tura til ilgi, kamehr afinis wairs netek; nahsis war ari aishahst ar weentahrschu wati waj dselssklorida wati. Turklaht mislabaki ir stahwet stahwus waj sehdet, galwu drusku uf preekšču noleezot.

Sagistetas wahtis.

18. fig.

Tahdas sagistetas wahtis ir: traku ņunu, gisticu tņuhņņtu un ņirnektu, ņkorpjonu un zitu kuņtonu kodumi. Schee eewainojumi loti wahrigi, jo no wahts gists eetel aņinņs un ņirdi, no kureenes ta isplatas pa wiņņm meeņas balņm. Tas nu jarauga aistamet tahdņ kahrtņ, ka eewainoto lozelli tņpat kņ pee aņins-tezeschanas wirņpus wahts — starp ņirdi un wahti — noseen (18. fig.). Tad jarauga isdabut gists is wahts ahrņ. To panahņ, kad wahti ņpaida un tahbejabi weizina aņins tezeschanu, wahti issihsņ (ja luhpas, mute, mehle u. t. t. pilnigi wefelas), isdebsina ar pulweri, kwehloņham oglem, kwehloņchu dselsi (nasi, atņlehgu, irbu u. t. t.), ismasgņ ar karbolņstahbi, ņalpeteraņstahbi, tņchuhņtu un traku ņunu kodumus ar ņalmialgaru.

Ceņņhņ mar dot labi dauds ņiltas tehjas, kas gisti atņņkaida un no meeņam noņņtir (Austr. 1888. g.).

Bret biņchu, lapņenu un zitu insektu dseshleeneem derigs lihdsellis ņihpolu ņula waj atņņkaidits ņalmialgars, ar turu eewainojums, kad dselons iswiltņs, jaeberņe. Sahpes tuhlin noņuhd, tuhņumam nemas neparahdotees. (Austr. 1888. g.).

Nereti wahti eekuhņt leesņe ņehrgas un galwas eenahņchu (Roņ) bakterijas. Ari ar ņchahdņm wahtim jaapeetas pirmņ minetņ kahrtņ.

ņaulu luhņumi.

Schos eedala weentahrņhņs un komplizetņs. Par weentahrņņchu noņauz luhņuru tad, kad ahda palikuņi wefela (19. fig.); par komplizetu tad, kad tas ņaweenots ar ahreju wahti (20. fig.), kura zelas waj nu no paschas lausejas waras (peem. no lodes, kura ņadragņ kaulu), waj no pahrlaustņ kaula aņajeem galeem,

kuri no eelšpufes pahrbur ahdu. (Beem. zilweks no koka krišdams pahrlausč silbu un kauls žaur ahdu eeduras semē.)

19. fig.

20. fig.

Weentahrschēe luhsumi šadsihst bes tahtakām kaitēm; komplizetee turpretim loti wahrīgi, tadehł ka pa wahti eelkuhst meefās wišadi netihrumi un bakterijas.

Bezeem zilwekeem kauli luhst weeglaki, nekā jauneem un behrneem, tadehł ka wineem kaula weela pamafinajusees un kauli tapušči trusłati.

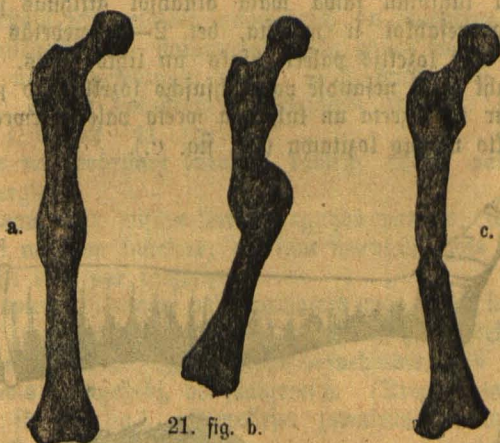
Luhsumu pašihšana:

1) Luhsuma weetā kauls lofas;
2) šlimneeks zeešč breešmīgas šahpes, kuras it ihpašči luhsuma weetā manamas, tad to špaida; šchis šimptoms (šlimibas šihme) derigs tad, kad kaulu abpus šahpigās luhsuma weetas ap-
taustot, šlimneeks nemana nekahdas šahpes;

3) kaulu luhsuma weetā kustinot mana un dšird, ka tas iščirfši;

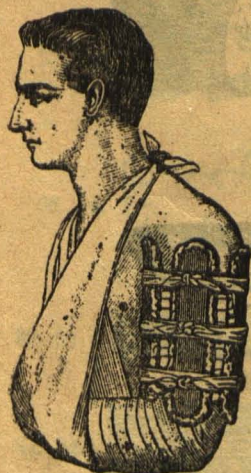
4) ar otru, wefelo ložekli šalihdšinot, war redset, ka pahr-
luhsušchais ihfaks un žitada weida, jo mustkuleem šawelkotees kaulu gali daudšreis šaet pamihšchus.

Šchaubīgās reišēs šlimneeka labad drihšak jabomā, ka kauls luhšis. Jo nemeens eemainojums nedšihš tadehł šłitafi, kad ar

21. fig. b.

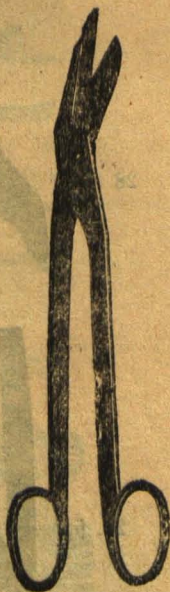
to apeesees fà ar faula luhsumu; otradi gan war no luhsumeem, furus par tahdeem nepafihst un ar fureem tabehst peenahzigi neap-
eetas, zeltees leelafas faites.

22. fig.

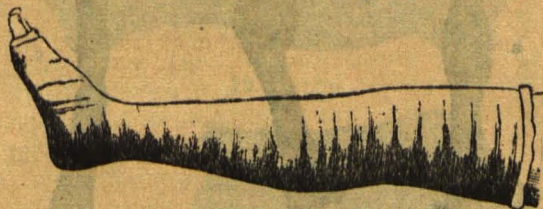
23. fig.

24. fig.

Kaula luhsumu šavā wālā atstahjot attihstas jauna kaula weela, kura eesahlot ir mihlsta, bet 2—6 nedelās top zeeta (21. fig.). Bet lozeklis paleet ihfats un lihks, tīfils. Ja flimneeks turklaht wehl nesaubšē pahrluhšuscho lozekli, tad jaunā kaula weela newar tapt zeeta un luhsuma weeta paleet arweenu lošana, par tā šautto neihsto lozitaru (21. fig. c.).

25. fig.

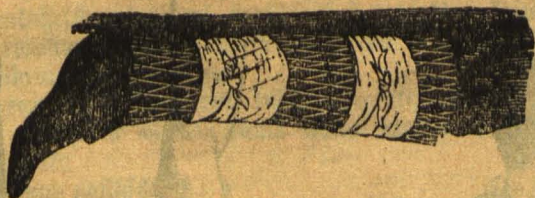

26. fig.

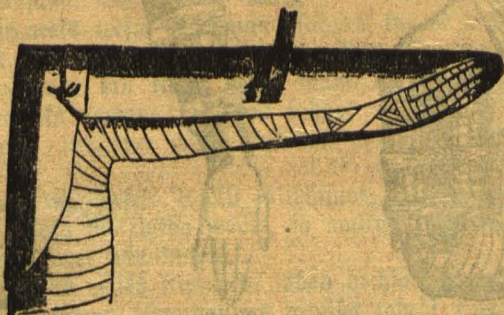

27. fig.

28. fig.

29. fig.

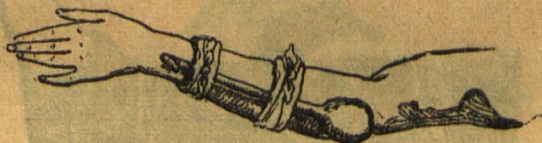
Ahrstam ſchi nelaimē janowehrſch un jaweizina ſadſihſchana. Winſch willdams un ſtaipidams tauļu galus kopā ſalizis pareiſā ſtahwoſki, noſeen eewainoto lozekli, tā ka tauļu gali wairs newar kuſtetees. Schim noluhkam der daſchadi lihdselki: kots, ſfahrds, gipſis u. t. t. (22—41. fig.)

Kas nu neahrstam darams, kamehr ahrsta palihdsiba wehl nam ſafneegta?

Winam par wiſam leetām jagahdā par to, ka ſaluhsuſchā ſaula gali nedabon kuſtetees, no kam weenlahrſchais luhsums waretu weegli tapt par komplizetu.

Wiſpirms wajaga pahrleezināteeſ waj ſauls luhſis waj nē. Daudſreis to war paſiht jau no ahreenes, zaur drehbem, no lozekli ſawadā weida. Ja tas nam eeſpehjam, tad drehbes waj apawi nemis janogehrbj, bet jaatgreesch. (Breekſch tam ſemiſchlas ſchlehres, ſt. 24. fig.). Iſmellejot jawairas, ka kaiti nepadara wehl ſliſtaku.

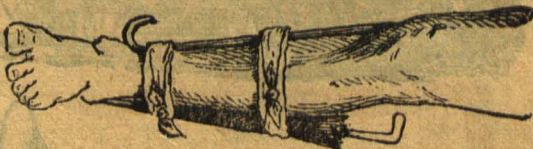
30. fig.

31. fig.

32. fig.

33. fig.

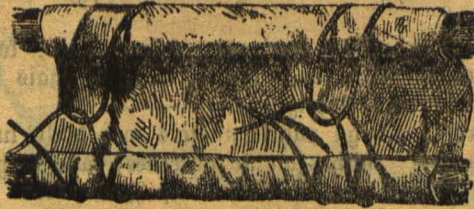
34. fig.

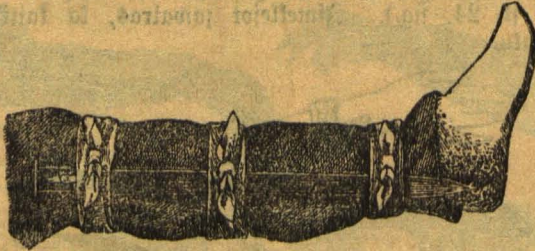
35. fig.

36. fig.

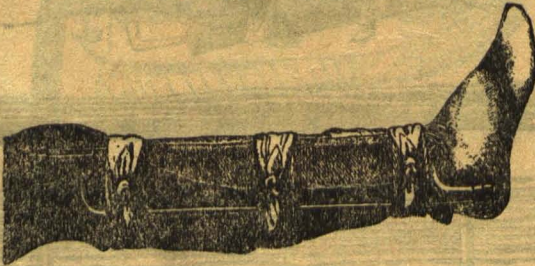
37. fig.

38. fig.

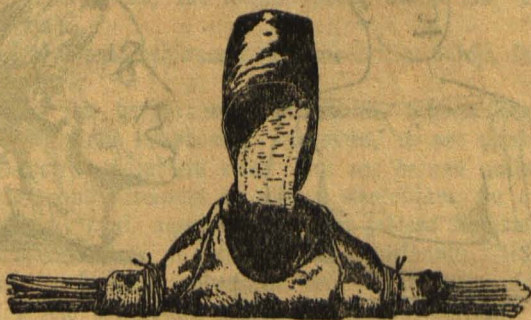
39. fig.

40. fig.

41. fig.

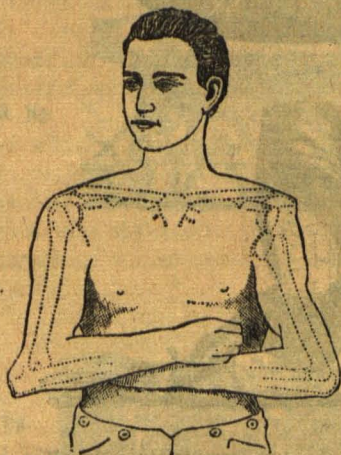
Za atron, ka tauls luhšis, tad eewainotais lozeklis jaeseen ņhkeenēs. Par ņhkeenem war isleetot katru zeetu preeņņmetu, kas tikai gadas pee rolas; bet tām wajaga buht til garām, ka ņne-
dsas pahri par eewainotā lozekļa augņņejo un apaņņejo lozitaru. Apaņņ ņhkeenem jaleel mihtstas weelas: wilna, wate, pakulas, lini, ņeens, ņuhnas, drehbju gabali u. t. t. Ar komplizeteem luh-
sumeem jaapeetas kā ar wahtim: wahts wahrigi jaiņmaņgā, ja-
pahrlahj ar tihru audeflu un tad japeeseen ņhkeenes.

Ismeņhgejumi.

Za krihtot, zihņņtejotees u. t. t. kaulu gali lozitamā top treekti uņ tahdu puņi, kurp tee newar lozitees, tad lentes jeb zihpņlas, kuras ņatura kaulu galus lozitamās kopā, pahrtuhņt un weens kaula gals iņņpeesņas no lozitamās jeb loņmana.

Ismeschgejumus daudsreis koti gruhti isschikirt no luhsumeem, it ihpafchi ja kauls pahrluhfis lozitamus turumã. Ismeschgeto lozitamu ar wefelo otrã pufẽ falihdfinot, reds, ka winai zitads weids (42. fig.), wixu newar pakustinat (43. fig. ismeschgets apafschschoklis) un wina breefmigi fahp un uspampst.

42. fig.

43. fig.

Ismeschgeto lozekli wajaga zit tif ahtri eespehjams eewilkt, un tas jaleef isdarit tikai ahrstam, jo neahrsts te war weegli drihsat kaitet nekã labu darit. Sekam ahrsta palihdõsiba fashneegta, ismeschgetais lozeklis jaatswabina no drehbem, tãs ar apdomu nowelkot waj labaki ar schlehrem pahrgreeschot, un tad tas jaleef pilnigi meerã. Sahpes war remdet ar aufsteem apfaineem (komprescheem).

Ja treezeens naw bijis wifai stivrs, tad zihpõlas tikai eetruhkt waj teef pahrleeku isstaipitas, un kaulu gali paleef kã bijuschõ lozitamã. Ari tahdãs reisẽs lozitawa uspampst, fahp un to tikai drufku ween war palozit. Schahdi ismeschgejumi alafsch fãbõhst ari pafchi no fewis, wainigo lozekli meerã leekot, bet, finams, droschati jau ir prafit ahrstam padomu.

Tã fãuktã mafafcha (pampuma mihzifchana, berfeschana) dafschreis koti deriga, bet to drihkt isdarit tikai sem ahrsta usraudõsibas.

Sadedſinajumi.

Œhee zelas no leela karstuma, uguns, kwehloſcheem meta-
leem, karſta uhdena un karſteem garaineem (plukumi), kimiffâm
weelâm (ſkabhem un ſahrmeem [alkaliſeem]) u. t. t.

Sadedſinajumus eedala 3 pakahpeenôs: par pirmâ pakah-
peena ſadedſinajumeem noſauz tahbus, kur ahda tapuſi ſarkana;
par otrâ pakahpeena tahbus, kas ſameenoti ar tulfnam un par
treſchâ pakahpeena toſ, kur meeſa tapuſi balta waj pat ſabeguſi
oglê (44. fig.).

No daudsajeem zehlonem minami te tikai daſchi, kurus weegli
waretu nowehrſt.

Amiſês jau beechi ween aifrahbits, kahdas breeſmas war
zeltees, ar petroleju neapdomiqi apejotees, to pee uguns gaiſmas
eelejt; petroleju wajadsetu eeleet tikai pee deenas gaiſmas. Pil-
fehntneeſeem draud breeſmas no gahja effloſijâm, ja aismirſt aif-
greest krahnus. Zif ugunsgrehtu naw zehlees no tam, ka behr-
neem atkauj rotalatees ar ſehrlozineem un zildauds reiſchu nenoteek,
ka traufus ar karſteem ehdeeneem waj dſehreeneem noleek tâ, ka
behрни, toſ ſew uſtraudami wirſû, war nopluzinatees!

44. fig.

Wiſpahrigi gan ſeewetes mairaf kriht leefmam par upuri
nekâ wihreeſchi, jo wiau drehbes leefmas ahtraki aifſer. Wiſ-
wairaf tas noteek ar weeglajeem balles apgehrbeem, un toſ tatschu
tik weegli war padarit par nedegofcheem. Drehbi tik wajaga
apmehrzet ſehrſkaha amonjaka kauſejumâ, iſſchahwet un uſpletet.
Œahdi ſagatawotas drehbes nedeg leefmam, bet tikai kwehlo.

Za drehbes aifbeguſchâs, tad jaſargajas ſkreet, jo ſkreenot
leefmas mairojas. Wiſlabaf buhtu, kad nelaimigais noliktos gar-
ſchlauku uſ grihdu un tikmehr walſtitos, kamehr leefmas neno-
ſlahpſt. Wet breeſmu brihdi mehds truhkt apkehribas.

Kas tur darams? Nelaimigais glahbejam jaetin segâ waj, ja tahdas naw pee rokas, pašča nomilktajôs fwahrkôs, janofweešch gar semi un jawalsta, kamehr leesmas naw isdšifuschas. Tad tas labi kreetni jaaplaista ar uhdeni, tà ka tas zaur un zauri flapjšch, jo karstàs, kwehlošchàs drehbes un rotas (aprozes, aukfari u. z.) wehl armeenu eedegas meesâ.

Tad apdeguschais jaenes filtâ istabâ, janoleef uf galdu waj grihdu, ne gultâ (jo te newar labi peektuht klahht) un tuhlin jašuhta pehž ahrta.

Gekams ahrstis atnahzis, janonem wispirms drehbes, bet tas jadara loti apdomigi, winas ar asâm šchlehrem tà pahrgreeschot, ka tàs paščas no šewis nokriht. Neka nedrihkt nowilkt nedš noraut, jo tà war weegli usplehst tulsnas. Ja kas pee ahdas peelipis, tad tas jaatstahj un tikai walejee drehbju gabali jaat-graisa.

Par wišâm leetâm jawairas noplehst tulsnas, jo no tam war izjeltees leelakas kaites (strutoschana u. t. t.). Kad winas dara wišai leelas šahpes, tad tàs war pahrdurt ar adatu, lai uhdens istežetu.

Ja šadeguschajam flapšst, tad jadod filti, kairinoschi dšeh-reeni (tehja, kafeja, wihns), tapehž ka pehž leelakeem šadedšina-jumeem meesas filtums masinajas.

Šahpes war remdet daschadeem lihdsjekleem, wišlabat tahdeem, furi ari nekauj puweklu bakterijâm eeperinatees deguma wahtis. Ja apteeka tumumâ, war pahrwest antiseptišku deguma salbi waj kalkuhdeni (Aqua calcis), šamaisitu ar lineklu (Oleum lini) lihdsigàs dalàs. Ar šcheem šaslapina linaudekka gabaliku waj wati un apšedš ar to deguma wahti. Ja deguma salbi newar dabut, tad šadeguschàs weetas war ari aplaišit ar šausâm antiseptiškâm weelam, kâ kšeroformu, dermatolu un tad apšegt ar wati waj audeklu.

Ja ari šchahdu šaklu naw, tad jamehgina ziti lihdsjekli, furi kâ mahjas lihdsjekli tautâ jau pašihštami un kuras wehlat ahrstis war pahrmaint ar labakeem antiseptiškeem lihdsjekleem. Te minami elka (linu, rizinus elka), nesahliti tauki, nesahlits šweests, šchidra lihme, šihrupš, furi labi pabeesâ kahrtâ jaussmehre uf tihram lupatinâm un tad wahtis jaapšedš. Ari miltus, klijas, oglu pulweri war uskaišit waj apdeguschàs weetas aptiht ar tihru wati, no kuras papreekšchu janoplehšch špihdoschâ wiršahrtâ.

Apfainus pahrmainot loti jaujmanas, ka nebada flimneekam fahpes un neuspleshch tulsnas, jo fchee weegli peelihp pee ahbas.

Minetee lihdselki tadehl derigi, ka aiffargà fadegufchàs meetas pret gaisa un netihrumu eespaideem un tahdà kahrtà masina fahpes.

Behz loti leeleem fadefsinajumeem flimneeki mehds buht pa-wifam meerigi, nejuht nekahdas fahpes; wini pa brihscheem fmagi nopuhfchas un grib dauds dsert. Tàs ir nelabas fihmes, jo tad nahwe naw wairs tahlu. Daudsreis wehl gan war usturet dsihwibu, bet to tilai ahrtis war isdarit.

Ronzentreti fahrmi (kalija un natrija fahrmi) un flahbes (fehraz-, salpetra-, fahlsflahbe, witriolekka u. z.) tàpat fapluzina ahdu kà karstums. Schahdòs atgadijumòs flahbes un fahrmi jarauga neitralisfet. Flahbju plulumus ismasgà ar seepem, krihtu, ogkflahbu natriju (sodu) un noftalo ar tihru uhdeni; tad usleef elku u. t. t., tàpat kà pee fadefsinajumeem. Pret fahrmeem leeto flahbes; wahtis ismasgà ar etiki un uhdeni, zitrona fulu, at-fchkaiditu fehrlahbi u. t. t. un tahlak isturas tàpat kà pee deguma wahtim.

Nofalufchi.

Nofalt war neween leelà, bet ari masà falà, stipreem weh-jeem puhfchot, kuri ahtri atnem meesai filtumu. Wisweeglafi tahdi nofalst, kuri ar pahrleezigu darbu falà nogurdina fawus muskulus, waj no allohola apreibuschi. Tad leels gurdenums un meegs pahrnem nelaimigo, winsch nemar wairs paeet, streipuko, azis metas tumfchas un kad neweens tam nepalihds, winsch faksimst un eemeeg. Labi, ja beesa sneega kahrtà apsedf nelaimigo, jo sneegs, flirts filtuma waditajs buhdams, nelauj meefas filtumam til ahtri isgaisf.

Nofalufchà meefa ir bahla un aulfta, tilai ap muti un degunu, pee kahjàm un rokàm redsama filgana krahfa. Lozellki ir stihwi fahalufchi un trusli, it ihpafchi wiau gali: aufis, deguns, roku un kahju pirfsti, rolas un kahjas. Tadehl nofalufchos nestawàs, ragawàs waj ratòs zelot un uf to weetu aismwedot, kur tos grib atdsihwinat, jaisturas loti apdomigi, lai nefalaustu stihwos lozellkus.

Ilgu laiku šalā paleekt rodas tāpat kā pee šadegšanas tulsnas un pehdigi šafalusčas dalas nomirst. Tulsnas pilditas ar šalmu-dšeltanu waj šarkani dšeltanu šķēdrumu, zaur ko tās išķētras no deguma tulsnām, kurās uhdenim lihšfigs šķēdrums; nomirusčas meesu dalas ir tumšji bruhas.

Atdšihwinasšanas mehginajumus wajaga išdarit ar leelako mehribu. Nofaluscho nedrihst nest mis tuhlin šiltumā, jo tur tas drošji ween nomirtu. Tas warbuht nahl no tam, ka nofaluluschajās meesu dalās ašinis šastinguščas un šaudejuščas špehju usnemt šķahbelli. Ja nu nofaluscho aštri šafilba, tad šamaitatās ašinis leelā daudsumā šatek eelščejšs organšs, neišpildibamas ušderumu, t. i. nepeewešdamas šķahbelli; ja turpretim šamaitatās ašinis pamašam peemaišas wešelajām, tad to war pahrzeest. Nofalusčas šadeht pamašam šafilbams.

Wišch jaenes auštā, pret mehju šargatā telpā (šēkuhni, auštā preekšnamā u. t. t.), lešnam janogehrbi (drehbes pahr-greešhot), jaapšrauj wišapšahrt, išnemot muti un degunu, ar šneegu un ar to kreetni jaberšē. Ja šneega naw, war leetot auštā uhdeni apmehrzetus drehbes gabalus, auštās šmiltis waj ari nofaluscho eelikt auštā uhdeni. Ša štarpām, tiklihš ložekli top lunkani, jaišdara mahššliga elpošana. (Kā to dara, par to buhs wehlat runa.)

Kad šimneeks šahl pats elpot un ložekli jau lunkani, tad to war eenest šiltatā ištabā, eelikt gultā un apšegt ar auštju šegu. Šagad tikai drihst pamašam paaugštinat temperaturu.

Atdšihwinasšanu war pabalštit, kad šimneekam dob ošt šalmiaku, ešteru, šagreestus šihpolus, šutina wišam degunu u. t. t. Ja šimneeks atšhilbis un wišna meesa praša wairak šiltuma, tad tam jadob šairinošji dšehreeni, papreekšu auštji (wišns, šonjaks, šafeja) un tikai pehš šahda laika šilti (tehja, grošs).

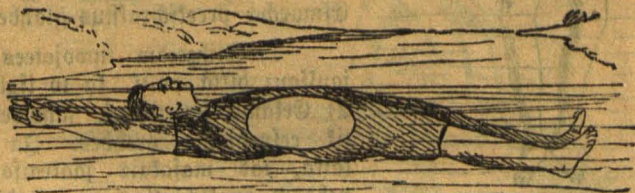
Tāpat jadara, ja tikai dašji ložekli nofaluschi. Ja šchee tomehr paleek nedšihwi, šili, ušpampst, tad draud breešmas un ašrsta palihššiba nepeezeešchama.

Slihkonii.

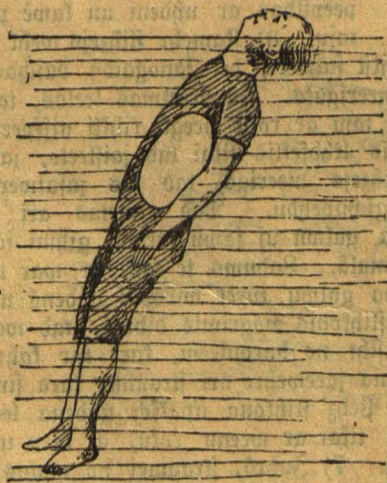
Itkatram buhtu jamahzas peldet, jo neskatoetes us ziteem labumeem, jau ta apfina ween, ka maht peldet, nelaimes brihdi nelauj prahtam apmulst, ta ka war meerigi apdomat, kas darams; kamehr tee, kas neprot peldet, alash saude apkehribu, nela wairs neredi un nedfird un isturas gluschi nepraktigi. Tahda kahrtā wini loti apgruhtina glahbschanu; wini pa leelakai datai peekrampejas pee glahbeja un nereti norauj to few lihdsi dibinā.

Zilweks, kas neprot peldet, uhdeni eekritis, war glahbtees, kad winsch, 1) us nuuguras atmesdamees, atleez galwu atpafal un turo muti us augschu (45. fig.); 2) zil eespehjams eewell plauschās gaisu (dauds gaisa ee-elpodams un mas iselpodams); 3) rokas neisbahsch no uhdena (46. fig.).

45. fig.

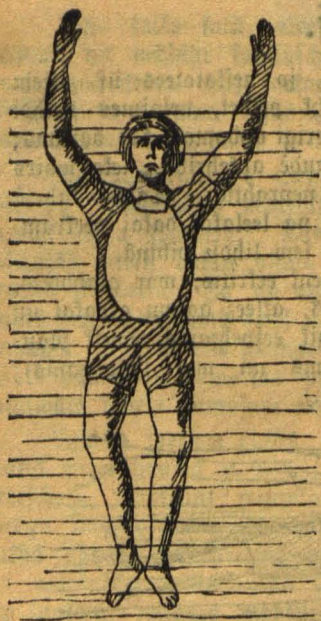

46. fig.

Tahbi isturedamees jau dauds nepelbetaju glahbuschees. Tas nahf no tam, ka zilweta meesa druskū weeglata par tif pat dauds uhdena, zil faet meesai leeluma sinā lihdsigā telpā. Rokas us augschu pazelot, tā tas noteel pehz palihga fauzot, galwai toteesu dsifal jagrimst. (47. fig.)

Ja laba peldetaja naw tuwumā, tad slihzeju misdrofchaki war glahbt, tam kahrti, wirwi,

47. fig.

waj zitu tam lihdsigu preekschmetu pasneedsot, jo tas, eekam uhdeni noflahpst, wehl usnahst us augschu un kerastad pat „pee salma“. Ja nefa naw pee rokas, tad nowelt ahtri swahrtus, fater tos ais weenas peedurknes un otu peesweesch slihzejam. Peldetajam jamairas, ka slihzejs to nefatwer, jo tad waretu weegli abi nosliht. Ja eespehjams, tad tam japanem wirwe lihds, kura pee laiwas waj kaut kur uhdena mala peestiprinata.

Sche pasneedsu pehz prof. Esmarcha preekschraffius glahbejeem:

1) Slihzejam tumojotees, tam jaussauz dikta balsi, ka to isglahbs. 2) Gefams lez uhdeni, janowelt zit tit eespehjams drehbes. Ja naw laika, tad masakais jaatraisa pee pehdam apakschbiffas, jo zitadi tas peepildas ar uhdeni un kawè peldetaju. 3) Kamehr slihzejs wehl stipri zihnas ar uhdeni, to nedriht faterwert, bet janogaida daschas sekundas, kamehr tas tapis meerigats. Ja breefmas leelas, tad to ahtri war padarit meerigu, tam ar roku weegli rihkli aisspeeschot, ta ka winsch apdulst. Schis lihdsellis tilai tad jaisleeto, ja zits nefas neatleef. 4) Ja slihzejs meerigs, tad tas jafatwer ais mateem un jaatsweesch augschupehdu. Tad atmetas ari pats augschupehdu, usleef slihtona galwu us sawu meesu, gihmi saprotams us augschu, un peld mala. Rabums te tas, ka war tilab sawu pascha, ta ari slihtona galwu turet wirspus uhdena un ilgaku laiku peldet. 5) Ja slihtonis nogrimis dibina, tad war to weetu, kur tas atrodas, pasiht no burbuleem, kuri tur kahpj us augschu. Pee tekoscha uhdena jaewehro ari straume, kura sinams burbukus nef us leju. 6) Pehz slihtona apaksch uhdena leenot, tas jafater ais mateem, bet tilai ar weenu roku, ar otu un ar kahjam jaairejas us augschu. 7) Zuhra, straumei no malas nost tekot, nemajaga zenstees faneegt malu. Sabaki ir atmetees

augšņpehdu un peldet ar straumi, kamehr nepeesteidsas palihgā, jo pret straumi peldot ahtri nogurst.

Ja kahds ledū eeluhšis, nepar pats isfluht ahtrā, tad wisderigaki tam peestumt trepes, dehli waj kahrti, pa kureem tas war israhptees malā, jo tad meefas smagums isbalits uš leelaku gabalu. Ja glahbejs pats grib nokluht vee slihzeja, tad tam jašahluhž plaudeniski.

48. fig.

49. fig.

Šlihtoni mirst diwejadi: 1) Wisbeeshaki tee noslahpst, uhdeni gaiša weetā plauschās eelpojuschī, pee kam tee ari norij

uhdeni. Slihtonim tahdās reisēs ir noslahpušča isftats: šarfani-fils uspampis gihmis, tumšči šarfani-silas luhpas, kungi ir uh-dens un mutē, balšsrihklē un plauschās putains uhdens-šchidrumš. 2) Ketaf slihtonis uhdeni eekrihtot tuhlin pagihbft. Tahdam balššchirba šawellas krampjōs, tā ša nemas waj koti mas uhdena eekuhft plauschās. Wina gihmis ir bahls, mutē tam naw pu-taina uhdens-šchidruma. Tahds slihtonis weeglat atdsihwinajams.

Ne šatru reis slihtonis, dibinā nogrimis, tuhlin nomirft; dašču reis dšihwiba pat wehl pehž daščām štundām naw isdšifufi. Tadehl šatrs slihtonis usftatams par pamiušču un, ja waja-dšigs, ari wairaf štundu japuhlejas to atdsihwinat.

Slihtoni no uhdena iswiltuščam, glahbejam tas janoleef šaufā weetā, tihrā gaisā, ja eespehšams laukā (išnemot šliktu laiku, leelu šalu, wehju, leetu u. t. t.), janogehrbj un jaetin šaufās drehbēs, šegās. Ja nelaimigais dwascho, tad tam nedraud ne-tahdas breešmas; ja ne, tad jašuhša pehž ahršta. Bet pa tam glahbejam paščam jamehgina to atdsihwinat.

Atdsihwinasčanas mehginajumi tamehr jaturpina, šamehr ahršts neatmahft, waj slihtonis pats nefahft elpot un wina širds atkal puštet. Tikai ja pehž daudš štundu puhlineeem tas wairs neatdsihwojas, tad to war usftatit par mirušču.

Šā nogeedams, pirmais un šmarigafais ušdewums, gahdat par to, ša slihtonis atdabon elpu un wina širds šahft atkal štrah-dat. Elpoščana daudšreis til wahja, ša to newar nedš dširdet, nedš ari redš kruhtis zilajamees. Ja grib išmehginat, waj šlim-neeks wehl elpo, tad jatura tam pee mutes špogulis waj špalwa; pirmais no dwasčas garaineem norafšo, otrā pakufštas. Bet ne ikreises šchee mehginajumi isdodas; tikai ahršts pilnigi war no-teikt, waj elpa pilnigi šahjušēs waj nē.

Slihtoni nefahdi nedrihftit noštahdit uš galwu, šahjas pa-zelot gaisā, šā to neahrsti daudšreis dara, it ihpašči to ne, šura gihmis šarfani-fils, jo tam jau tā ša tā daudš ašinu galwā un to uš galwu noštatot, tur šatel wehl wairaf ašinu. Šai no plauschām un kunga uhdens waretu ištezet, janoleef slihtonis plaudenišfi (uš wehdera), roku šem galwas, galwu un kruhtis drufku šemat nekā zitas meetu dafas (šchim noluhštam japabahšč) šahds drehbju wišštoklits šem wehdera) un tad mugura lehni jašpeesč uš šemi.

Dai gais netrauzets waretu eekluht plauschās, jaisihra eepreelsh ar pirkstu waj flapju drehbi mute, nahfis un rihkles gals, zil taku tas safneedsams, no duhnām un ziteem netihromeem.

Batsahwigu elposchānu un atschilbschānu war sekmet, nahfis ar schāuzamo tabaku waj oschāmo sahli kairinot, nahfis waj rihkles galu lutinot, kruhtis un gihmi kreetni bersejot un pahrmāinus ar aukstu un siltu uhdeni apflakot, us kruhtim flapju drehbi usleekot. Slihkonim wehl neelpojot, jaisbara

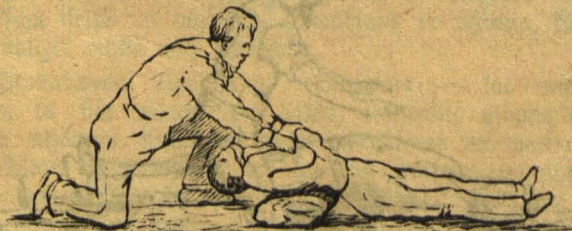
mahfliga elposchāna.

De leeto daschadas metodes. Behz weenas jadara schahbi: Slihkonim noleek augschupehbu, pastumj sem muguras augschgala (ap plezu weetu) drehbju wihsstofli, tā fa galwa atleezas drusku atpafal. Bats galwas galā nostahjees, fatwer slihkona abas rolas pee elkona, pazel tās lehnām pahri pahr galwu un tura tā divi sekundes. Tā kruhtis paplaschinas un gais eekluht plauschās. Tad atleez rolas atpafal lihds kruhschu sahneem un peespeesch tās divi sekundes ilgi lehnām, bet spehziigi klah. Tā gaisu atkal ispeesch ahrā (50.—52. fig.).

50. fig.

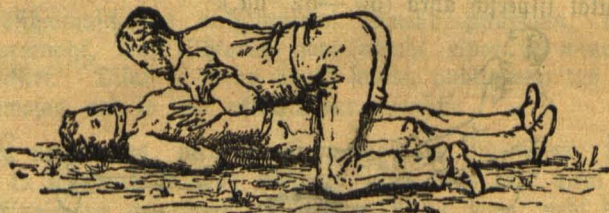
51. fig.

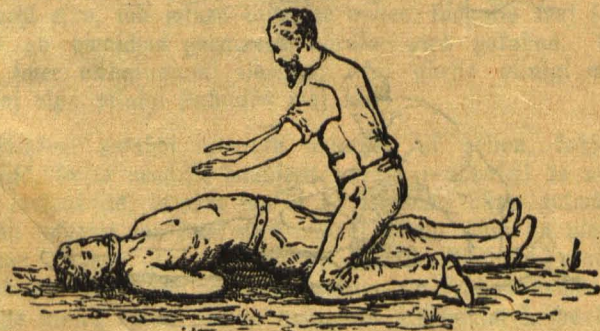
52. fig.

Šhi rihlošchanàs jaatlahrto 15 reises minutē, tamehr pamirušchais ņefahš patstahwigi elpot. Wistabat to war isdarit škaitot 1, 2, 3, 4; pee 1 pazel rofas pahr galwu, pee 2 tās patura diwas sekundes, pee 3 atleez atpakal pee kruhšču šahneem, pee 4 peespeesch 2 sekundes ilgi pee kruhtim.

53. fig.

54. fig.

Cepreetsk japahrleezinas, waj mehle naw atkrituſi atpakal un aiſdambejuſi balſſrihtli. Ja tà, tad ta jaiſwelk no mutes un jatura.

Wehl weenkahrſchaka, nekà ſchi metode, ſeſoſchà: Jausleef abas plauſſtas uſ kruhſchu galeem, weena kreisajà, otra labajà puſè, un tad kruhtis lehnam, bet ſtipri jaſpeesch, if pa diwàm ſekundem reiſi (53. fig.). Tà iſſpeesch gaiſu iſ plauſchàm un aiſteef ari wahjo ſirdi un lairina to uſ darbibu. Kolas pehz tam ahtri nokemot (54. fig.), kruhtis atkal elastiſti pazelas un pildas no jauna ar gaiſu. (Muſtrums 1888. g.)

55. fig.

ſtees un gaiſs eekluht plauſchàs. Weenam pee tam japalihdi grofit galwu, otram kahjas.

Seefeem zilwekeem war ar pirkſteem aiſkert kruhſchu galòs aiſ ribàm un tà kruhtis pazelt maſuleet uſ augſchu un ar plauſſtàm atkal ſaſpeeft.

Mahſtliſigà elpoſchana jaiſbara weenmehrigi un ne par ahtru.

Œee ſihtoneem mahſtliſigà elpoſchana jaeegroſa tà, ta tee papreekſchu iſelpe un tahdejabi atſwabinas no uhdena, kureſch wehl buhtu palizis rihtlè waj plauſchàs.

Paſtſahwigai elpoſchanai eetahjtotees — kaſ noſfahrſtams no tam, ta ſiſ gihmiſ top bahls, un bahls gihmiſ ſahrts — jarauga atjaunot ſihtlonim aſinu rinkoſchanu un meefas ſiltumu, meefu ſiltàs ſegàs eetinot un lozellus berſejot no apalkſchas uſ augſchu ar ſaſilditeem drehbju gabaleem waj mihtteem ſuſekleem. Tad to eezel ſiltà gultà un leef uſ kunga eedobumu, paduſes, ziſſu ſtarpà, pee pehdàm ar ſiltu uhdeni pilditas pudeles, puſſch-ſtus, waj ſaſilditus atmenus, keegelus u. t. t.

Ja simneeks jau tiktaht atšhilbis, ka spēhji riht, tam eedob pamafam pa tehjkarotei kahdu siltu dšehreenu: uhdeni, tehju, kafeju, groku, wiħnu.

Sibena trahpiti.

Neween tee, kuruš sibins pateši trahpa, nomiršt waj pagihšt, bet daudšreis ari tee, kuru tuwumā sibins eespehris. Sibina trahpitee ir pa leefakai dafai tuhlin pagalam; pagihbušchos mehģina atdšihwinat tahdā kahrtā, kā tas wehlaš teiktš (fl. šamanas šaudesħana). Ar deguma waħtim apeetas jau agraf minetā wiħšē (fl. šadedšinajumi).

Apbeħrti.

Neretī bedres rofot, jaunas ehšas ušzēħrtot waj wezas noplēšħot, ušbiršt štrahdneeskeem gruwelki miršū, tos apbeħrdami. — Apbeħrtee wišpirms jaišrot, bet loti apdomigi, katrs lozelloš par šewi, ja gruwelki tos warbuht šalaušufši. Tad nelaimigais jaenes pawehni un jaluhko, kas daramš, kameħr šauktais aħrštš wehl naw atnahģis. Ja lozelli pahrluħšufši waj išmesħģeti, tad jadara, kā jau agraf minets (fl. šaulu luħšumi un išmesħģejumi); ja nelaimigais beš šamanas, tad tas jaatdšihwina (fl. šamanas šaudesħana); ja tas wairš neelpo, jaišdara mahšģliga elpošħana, bet eefam to išdara, jaišmeklē, waj lozelli, šewiškī rofas naw luħšufši, jo no weenkahršħeem luħšumeem war weegli želtees kompliģeti.

Nošlahpušģi.

Žilweki nošlahpšt aiš gaiša truħtuma waj šiktas gahšes eelpojot. Šahģdas gahšes ir: dvinga (oglu oħģids), dedšinamā gahše, šehrudenradis (Šweħfelwafferštoff), purwa gahše, oglušħahģe u. ž.

Dwinga, kà jau sinams, zelas, krahfnis par ahtru zeeti aistaisot. Kamehr ogles wehl kwehlo silganà leefmà, nedrihkt aischaut aischaujamo. Wiswairaf nelaimes zelas no krahfnim ar aischaujameem un juschlàm, jo tur dwinga newar nelur zitur tikt ahrà, kà tikai istabà. Tadehkt buhtu teizami, kà wisàm krahfnim buhtu tà fauktàs hermetiskàs durwis, bes aischaujameem waj juschlàm; ja ari tahdàs krahfnis dwinga attihstas, tad ta pa skursteni iseet ahrà.

Dedfinamà gahje eepuluhst istabàs pa neaisgreesteem krahneem waj pahrsprahguschàm truhdàm.

Sehruhdenradis un purma gahje attihstas bedrès, wezàs akàs, floakàs u. t. t.; oglu skahbe flehgtàs telpàs, kur dauds zilwefu kopà (skolàs, basnijàs, zeetumòs, fugòs u. t. t.), akàs, pagrabòs (kur wihns waj alus ruhgt); tàpat ari stahbi pa nakti isdwesch oglu skahbi, kadehkt nedrihkt gulet telpàs, kur dauds stahdu.

Zilwefi, kaitigas gahses eelpojuschji, drihjt ween apskurbst, newar wairs elpot, saude samanu, pagihbst, dabon krampjus un nomirst, ja neweens teem nepalihds.

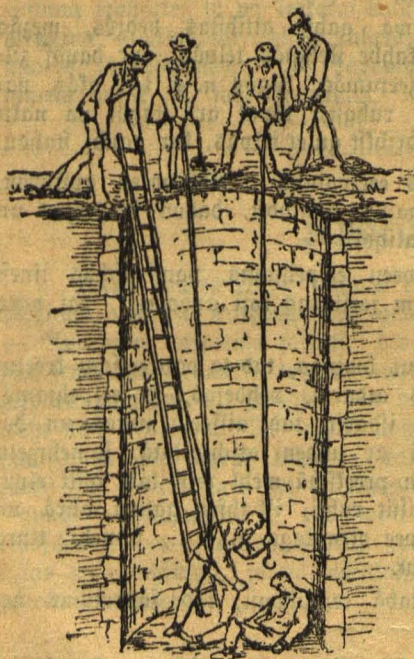
Te wajaga, zit ahtri ween eeprehjams, pamiruschos inest tihrà gaisà. Bet palihdsfetajam jaisturas loti apdomigi, lai pats nekristu par upuri.

Ja jaet tahdà istabà, kur dwinga, tad ta papreekschu kreetni jaiswehdina, durwis un logus atdarot, pehdejos, ja eeprehjams, no ahreenes, bet ja to newar isdarit, tad aisseen mutes un deguna preekschà etiki, pa pusei ar uhdeni atschlaidità, samehrzetu drehbes gabalu, eewell durwoju preekschà wehl reisi labi dsiki elpu, peeskreen pee tuwakà loga, issit ruhti, isbahsch galmu ahrà un eelpo tihru gaisu, aiskreen pee otra loga u. t. t., kamehr tihra gaisa straume neaisdsen dwingu.

Ja dedfinamà gahje istabà eepuluhduji, tad saprotams nedrihkt ar degoschu swezi eeeet.

Dauds gruhtaki glahbt bedrès noslahpuschos. Ja kahds bedrè saudejis samanu, tad ta sihme, kà tur kaitigs gais un glahbejs bes eepreeksch isdariteem droschibas mehginajumeem nedrihkt tur noslahpt. Ir eeteikts sweest bedrè degoschus salmus un ja tee nenodseest, tad tur neesot nelahdu kaitigu gahsu. Tas nebuht katru reisi tà naw, jo dauds kaitigàs gahses, peem. sehruhdenradi leefmas nemañ nenodseest.

Gefam glahbejs nolahpj pee nelainigà, jarauga kaitigo gahsi isdabut ahra, gaisu fatrizinajot. To isdara, bedrè schaujot (sinams tikai ar pulweri), degoschus salmus waj papiri eemetot, atdaritu leetus fargu nolaischot un attal ahtri uswelkot, daudj uhdena, it ihpafchi kalkuhdena eelejot. (Kalkuhdeni war pagatarwot, dsesetus kalkus ar uhdeni fajauzot.) Tas tadehl derigs, ka kalkuhdens kahrigi ussihsch ogtu flahbi un fehruhdenaradi. Mereti bedrès attihstias gahses, kas weegli aisdegas (peem. purwa gahse), tadehl ugumi eefweeschot jafargajas, ka us augfchu kahposchà leefma pafchu sneaiter.

56. fig.

Kas grib kahpt pee noslahpuschà, tam jaapseen ap kruhtim wirwe, pee rokas groschi, ar ko dot sihmi, un otra wirwe japanem lihds, pee kuras peefest noslahpuscho (56. fig.). Mutes preefchà aisseen etiki faslapinatu drehbi, ja naw ihpafchas elposchanas truhbas, kahdas peem. leeto ugunsdschseji. Groschi jaturu sawruh pweenam zitam un loti usmanigi jausluhko, jo glahbejs war peepeschi pagihbt, ko war nomanit no ta, ka groschu turetajs peefesto roku war kustinat pehz sawas gribas, waj ari no zitam kahdam sihmem. Pee pirmàs schaubigàs sihmes nelawejotees jawell glahbejs augschà.

Tillihds glahbejs nokluwis lejà, winam zil ahtri

ween eefpehjams japeeseen pagihbuschais pee otras wirwes un jadow sihme, lai abus well augschà. Noslahpuschais nu janoleef tihrà gaisà un jamehgina atdsihwinat ar mahskligu elposchanu un fairinoscheem lihdsjekkeem, ka tas jau aprakstits.

Pakahrufchees un aifrijufchees.

Pee pakahrufchanàs nahwes zehlonis ir noslahpufchana, jo balsrihkke top aiffchnaugta zeeti, tà ka wairs newar elpot. Pakahrufchos glahbjot, japahrgreesch ahtri ween zilpa, pee kam meefa jatur ar brihmo roku, lai ta semè krihtot neewainotos. Tad ja-dara tàpat tà pee noslahpufcheem: jaifdara mahtfliga elpojchana, jarauga atdsihwinat u. t. t.

Aifrijotees leeli baribas kumofi waj ziti preefschmeti aiffpeesch balsrihkkes galu waj eekluhst pafchâ balsrihkke un tà kamè elpojchana. Te jaaiiffpeesch ar kreifo roku nahfis, lai nelaimigais buhtu peespeesfts atwehrt muti, un ar labàs rokas ihkshki un pirmo pirkstu jarauga eespruhdufchais preefschmets fatwert un iswiltt ahra. Ja tas neifdodas, tad nelaimigâ kruhtis japeespeesch pee kahda zeeta fermena (galba, flapja waj z.) un ar duhri jafit uf muguru, plezu starpâ. Tahdejadi no plauschâm ispeeshtais gais war aifraut kumofu few lihds. Kumofam baribas-rihkke eespruhstot nedraud til leelas breefmas; uhdeni tuhlin pakal dserot, to daudsfrei war nodabut lejâ.

Bihstamâ atgadijumâ katrâ finâ jafuhta ahtri ween pehz ahresta un tam japawehsta, kas notizis, lai winsch waretu tuhlin panemt lihds wajadfigos instrumentus.

Sagifteschanàs.

Par giftim nosauz weelas, kuras, kautschu ari masâ mehrâ meefâs eeklumufchas, tàs padara flimas waj nonahwè.

1) Afas (ehdejas, nopluzinatajas) giftis ir schahdas: arseniks, fosfors, flahbes (fehr-, fahls-, salpetera-, karbolflahbe, mitriolekka) un alkaliji (sahrmi). Tàs rada tuhlin breefmigas fahpes lungi un wehberâ un flimneekam jawemj. Flahbes un alkaliji turflaht wehl nopluzina luhpas un muti.

2) apdullinatajas giftis (narkotiskas flahdu giftis): opiums, morfioms, Belladonna, welna burkani, ahtrâ fahle, jeb welna rose, tabaks, alkohols, strichnins u. z. Tàs eeбайдот, zilweks apdulst, fahht muldet, faubè famanu.

Papreetskju jarauga isdibinat gifts fuga, mahju laudis isflauschinot, gifts atleekas ismellejot u. t. t. un jasuhtha tuhlin pehz ahrsta un uf apteeku, kur sin pretgistsi.

Pret f l a h b e m jadob dsert alkaliji, ar dauds uhdena atschaiditi, peem. soda, potascha, ogku-schahba magnesijsa, dedsinata magnesijsa, kalku uhdens, seepju uhdens; pret alkalijeem turpretim schahbes, peem. etikis, zitronschahbe, schahbas limonades un sulas.

Peo sagisteschanas ar apdullinatajam gistim newajaga laut slimneekam aismigt, winsch jawada aplahrt un tam jadob dsert itipra kafeja waj tehja bes krehjuma. Tehja ir labala, jo ta fatura wairak tannina, kursch pret narkotiskam gistim loti teizams.

Gifts kaitigo darbibu leela mehrä war aprobeschot, to no funga ispumpejot, bet tas jaatkauj labak ahrstam isdarit, jo neahrsts te weegli war padarit leelakas kaites. Tomehr ari neahrsts war daudsmaß lihdsset, weizinadams wemschanu. Slimneekam jadob dsert: 1) labi dauds silta uhdena, kuram peejausz schli waj finepes, 2) seepjuhdens, 3) wemjamäs schales: Ipecacuanha, Tartarus stibiatus u. z.; ar pirktu waj spalwu jakutina rihles gals.

Samanas saudeschana (pamirschana).

Samanas saudeschanai (pamirschanai) ir dauds un daschadi zehloni: smadsenu eewainoschana, satrizinaschana un faslimschana; sagisteschanas ar narkotiskam gistim (opiumu, morhiumu), peedferschanas, gihbonis.

Ta ka pat ahrstam daudsreis gruhti isschirt, kadeht samana sudusi, tad newajaga wolti laiku kawet, pehz zehloneem ilgi mellejot, bet raudsit atdsihwinat pamiruscho, kamehr ahrsts wehl nam atnahzis.

Ja slimneeka dwaßcha osch pehz alkohola, tad ta gan sihme, ka winsch baudijis brandwihnu, bet pamirschanai war buht pawisam ziti zehloni (treeka, smadsenu eewainojums).

Slimneekam neelpojot, jaatraisa drehbes, fewischki ap kalku (kallauti, apalles u. z., seeweetem korseis), jaisdara mahßliga elposchana un jagahda par tihru gaisu. Tad winsch jamehgina atdsihwinat.

Slimneeks janoleef augſchpehdu un galwa druſzin ſemaſ, ja gihmiſ baſls, turpretim druſzin augſtaf, ja taſ ſarkans. Baſls gihmiſ ir leeziba, ka galwaſ ſmadſenèſ par maſ aſinu, ſarkans turpretim, ka tur to par daubſ, un tiſlab aſinu truſkums tà ari wairumſ war buht gihbonim par zehloni. Birmaja atgadijumà jagahdà, ka galwà ſatef wairaf aſinu, kadehl ſchi jaleef ſemaſ, otrà turpretim, lai tàſ no galwaſ iſtef, to panahf galwu pazelot augſtaf. Ja nogihbuſchais wehl neatſchilbſt, bet paleef wehl arweenu baſls, tad der tam pazelt rokaf un ſahjaſ, un taſ tà janoguldina, ka galwa ir ſemaſu par pahrejo meeſu, no kuraſ aſiniſ ſatef galwà.

Samanaſ atdabuſchanaſ weizina, ſlimneekam auſſtu uhdeni gihmi ſlakot, ar auſſtu, ſlapju drehbi kruhtis ſitot, degunu kutinot waj ſairinot ar ſtipràſ oſchamàm ſahlem (anglu oſchamà ſahls, ſtiprſ etikiſ, Belneſ uhdenſ), uſ pehdu apakſchàm ſinepju plahſteri uſleefot. Geſſchà war dot: ſtipru wiſnu, brandwiſnu, konjaku.

Ja ſlimneekſ wemj, tad galwa tuhlin japaleez ſahnus, lai neeeelpotu wehmektuſ plauſchàſ.

Sewiſchki wehriſi jaſturuſ pret krihtamo ſaiti. Schai uſbruhtot ſlimneeka lozekki un wiſa meeſa rauſtaſ krampjòſ, gihmiſ ir ſahſumà baſls, wehlaſ ſili-ſarkans un ſaweebees, azu ahboli grofaſ ſchurp un turp, pa muti naht putaf ahrà, mehle daubſreiſ ſobòſ ſakampta. Pret ſcho ſaiti newar un nedrihſt neka darit, neſſ lozekku rauſtiſchanoſ ſawet, neſſ ſawilluſchòſ lozekkuſ atſteept taiſnuſ, jo tà tilai krampji wairojaſ. Jarauga tilai iſſargat, ka ſlimneekſ neewainojaſ; tam japaleef laut taſ miſhſtſ ſem galwaſ un ſobu ſtarpà jaeeſprouſch ſawihſtitiſ drehbeſ gabaſiſch, lai neſaſoſtu mehli.

Samanaſ war ari ſaudet l e l à k a r ſ t u m à ſtipri ſtrahdajot un ſlahpeſ zeeſchot. Rà preekſchteiſchus mana leelaſ ſlahpeſ, leelu gurdenumu, reiboni; ahda ir karſta, gihmiſ ſarkans, mehle ſauſa, pulkſtenitiſ ahtrſ un wahjiſch, elpoſchana apgruhtinata. Uſ jautajumeem nelaimigaiſ neatbild nemaſ waj ſtomidameeſ un ſehrzoſchà baſſi, jo taſ newar wairſ kreetni dſirdet un kuſtinat mehli.

Ja ſchiſ ſihmeſ laià pamana, tad gihboni wehl war nowehrſt, ja apſtahjaſ no darba, attaiſa drehbeſ un dſer uhdeni. Ja to nedara, tad ſlimneekſ peepeſchi ſalimſt un ſaudè ſamanaſ.

Gihmis ir tumšči-sarkans, azis stihvas un spihdoščas, elpošchana ahtra un pamiršča, pulss ahtrs, tilko manams, ahda šausa un karsta. Ja ari tagad wehl nesneeds peenahzigu palihdšibu, tad gihmis un lozekli raustas tā krampjōs; tad meesa top stihwa, gihmis sils, azu redsošlis plats, pulss arweenu wahjaks, mutē rodas afinainas putas un pehdigi šlimneeks nomirst (no širds un plaušchu pamiršchanas).

Lai šlimneeku glahbtu, tas ahtri jaatššina un tam jadod baudit šhidrumi. Wīnšch janes, ja eespehjams, wehšā weetā (loku ehndā), janošeel tā, ka meesas augšchdata stahw augstā; tad jaattaisa wīšas drehbes, japewehdina tihrs gaisš, jalej aukšts uhdens wiršū, jausleek aukstā uhdeni šamehrzetas drehbes uš galwu un kruhtim un jadod dšert ihsti dauds uhdena. Beidsjot jaismeh-gina ari žiti atdšihwinaschanas lihdselki.

Šlimneeku kopschana.

Par šlimneeku kopschanu runajot japeemin, ka bej šekoscheem wispahrigeem padomeem, pee katras šlimibas jaewehero wehl šemišchki preešchraški, kurus tilai ahrts, eeweherodams katreisejus apstahklus, war tuwaki noteikt.

Kopjot šlimneekus, kuri peespeesti ilgaku laiku gulet gultā, jagreesh wehriba: 1) uš šlimneeka istabu; 2) šlimneeka gultu un 3) šlimneeku pašchu.

1. Šlimneeka istaba.

Šabai šlimneeka istabai jair plaschāi, šausāi, gaischāi, peeteekoschi šiltai, labi wehdinatai, klusāi, glihtai un tihrai.

Wislabata tahda istaba, kurā eespihd rihša waj pusdeenas šaule. Ja šlimneeks newar pazeest gaismu, tad war aisklaht logus ar preešchareem.

Mahššligai apgaismošchanai der wislabat šwezes; petrolejas lampas weegli rada nepatihtamu šmatu.

Šo plaschāka istaba, jo ilgāki gaisš paleek tihrs. Plaschā istabā war ari weeglak rihšotees ar šlimneekem.

Ja eespehjams, par šlimneeka istabu jaisrauga tahda, kur tuwumā naw nekahdu troššchānainu weetu (eelas, fabrikas, školas u. t. t.); ari pašchā šlimneeka istabā pehž eespehjas jaisšargas no šatra troššchā.

Bet par wiſam leetâm jagahdâ ſlimneeka iſtabâ par tihribu un labu gaiſu. Katru rihtu jauſſlauka putelki, bet tika ar mitru lupatu, lai tee nepazeltos gaiſâ; turklaht ſewiſchki jaewehro gruhtak peejamas weetas (gultu un iſtabas leetu apalſchas.) ſlimneeka iſtabâ naw jatur tahdas leetas, kuras gruhti tihrit no putelkeem: logu, durmju un gultu preeſchhari, tepiki, grihdsſegas, ar drehbi pahrwiltas iſtabas leetas u. t. t. Teizami turpretim, ja grihda un ſeenas krahfotas ar ektas krahfâm un iſtabas leetas pahrwiltas ar ahdu. Ka ſlimneeka iſtabâ nedrihkst pagatarot ehdeenus, maſgat, iſſchaut drehbes, neds tam lihdsigu darbu darit, pats no ſewis ſaprotams.

Tihrs gaiſs ne maſumis peepalihds iſweſelotees, ka dehſ ſlimneeka iſtaba katru deenu kreetni jawehdina. Kur tam noluhkam naw ſewiſchtas eetaiſes (wentilators), tur wiſlabak war iſwehdinat iſtabu, atwerot logus un durwis, pee tam nemas naw jabihſtas no tâ ſauktâ zaurwehja, ja ſlimneeks peenahzigi apſegts un naw ſaſwihdis. Iſtabu iſwehdinot ſlimneeka gulta nedrihkst buht loga turumâ, jo tur auſſtais ahra gaiſs pluhſt taiſni ſlimneekam wirſû. Waſaru, ja labs laiſs, war atſtaht logus deenu un nakti walâ; ſeemu iſtaba jawehdina maſatais rihtôs un waſarôs (10—15 min. ilgi).

ſlimneeka iſtabas ſiltums nedrihkst buht wiſai leels, 14—15° R. peeteek tiſlab weſeleem, tâ ſlimeem. Siltumam jair pehž eeſpehjas weenadam.

2. ſlimneeka gulta

janoleek tahdâ weetâ, kur tai no wiſam puſem weegli war peeſkuht, wiſlabak iſtabas widû waj wiſmas tâ, kâ tika galwgals ſtahw pee ſeenas; gulta nedrihkst neds krahfniſ neds logam ſtahwet par turu, lai ſlimneekam nebuhtu jazeesh no ſarſtuma waj auſſtuma. Dſeſs gultas labakas, nekâ ſoka, jo tâs weeglat un labak war notihrit.

Par ziſam der wiſlabak ſirgu ſari, tad ſeens, ſalmi un teem lihdsigs. Ziſas beeschi atjaunojamas un ziſu maiſi alaſch wehdi-nami. Galwgala paleek ne wiſai mihkſtu ſpilwenu. — Apſegai, ſtatotees pehž wajadſibas, nem weenu waj wairakas wilnainas ſegas.

Gultas drahnâm jair baltas krahfſas, jo uſ raibâm drahnâm netihrumi gruhtak ſaredſami.

Gultu taisot jaluhko, ka palagâ neemetas frunkas un gultâ nepaleef drupatas, jo no tàm flimneekam, ilgatu laiku gulot, ahda war tapt jehla.

Utteezotees us

3. flimneeku pafschu,

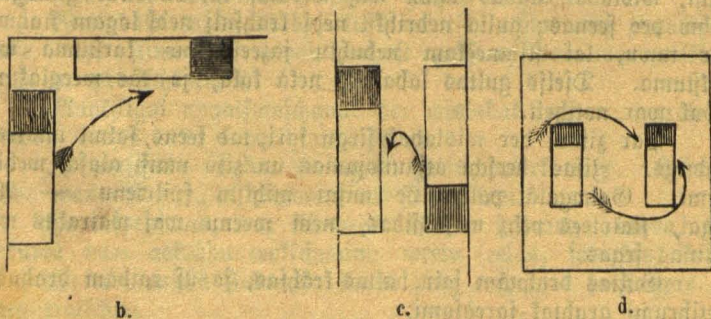
atkal tihriba eenem pirmo meetu. Katru rihtu flimneekam jano- masgâ gihmis ar remdenu uhdeni un seepem, jaiffkolo mute, ja- notihra sobi un jaiffuka mati.

Tikko weschâ waj gultas drehbes kautkahdi tapuŕhas ne- tihras, tàs tuhlin jaapmaina pret tihram; zitadi katru nedelu masalais weenreis jaufwell flimneekam tihras drahnas; schis ne- drihkt buht nedj aukstas nedj mitras. Ja flimneeks noswihdis, tad tas papreekschu janosufina.

Gruchtî faslimuschus war wisweeglat schahdi pahrgehrbt. Babahsch weenu roku sem flimneeka plezeem un pazel wiwu pus- sehbus; ar oturu roku uswell krellu lihds palausim un nolaisch flimneeku atkal gutus, tad pazel papreekschu weenu (wefelo) roku, faleez to elkonî un iswell no peedurknes, pahrstumj krellu pahrgalwu us preekschu un oturu puŕi un nowell to pehdigi no otras (flimàs) rotas. Biffas papreekschu pastumj lihds pus ziftai un nowell tad ais apafschejeem galeem. Slimneeku apgehrbjot jadara otrabi.

57. fig. a.

b.

c.

d.

Slimneekus no weenas gultas otrā pahrzilajot, jaluško us to, ka tās pareisi noliktas. Ja abas gultas tikai no weenas puses peeejamas, tad tās tā noleekamas, ka weenas gultas galmgals stahw lihdsās otras gultas kahjgalam. Ja gultas no no wifām pusēm peeejamas, tad weenalga, kur wiau kahj- un galmgali atrodas; bet tad slimneeks jaleek otrā gultā no tās paščas puses, no kuras wiašč no pirmās izšelts (57. fig. a—d).

Slimneekem, kuri nespehi gulet pahrmainus us šahneem un augščpehdu, dasčas weetās (wiswairak frustā, tad plezōs, papeshchōs) ahda top jehla un šahf puhšchnot. Wispirms ahda top šarkana un šahp, tad ta drihs nomirš, top jehla, šahf strutot un tā rodas trums, kursch šneedsas waj pat lihds kaulam. Šcho kaiti war nowehrš, kad slimneeku zilā un pahrmainus noleek us šahneem un augščpehdu un wina gultu tura tihru, šaufu, gludu un peeteekofchi mihsču. Tikko gultas drehbes waj zifas kautlahdi šašlapinatas, tās jaapmaina pret šaufām. Masch jaapškatas, waj palags un kreklis naw šakrunkajuschees; palagu war peeschuhht waj peespraust pee zifu maifa šahneem. Kur ahda šahf šahpet un mestees šarkana, tur ta beeschi jamašgā un jaeeberšē ar zitrona šchēhliti un sem šlimās weetās japabahsch gumijas gaisawaj uhdenspilmens. Ja tomehr ahda kluhst jehla, tad jamelle ahrsta palihdsiba.

Ulaizinajums.

Preekšč trim gadeem R. L. B. Sinibu Komisija stahjās pee ihsta kulturās darba — pee Konwersazijas Wahrnizas isdoščanas. Ido-
tas lihds šchim 35 burtņizas. Gruhtee laiki darija ari ņawu eespaidu
uŝ Konwersazijas Wahrnizas isdoščanu. R. L. B. Derigu Grahmatu
Nodata, atšhdama Konwersazijas Wahrnizas leelo kulturelo nošihmi,
uŝnehmās turpinat no Sinibas Komisijas uŝahkto kulturās darbu. ņaw
neweenas kulturās tautas, kurai truhktu Konwersazijas Wahrnizas.
Tadehŝ latweeŝču tautai, ja wina grib pilnigi peederet pee kulturās
tautām, japeeleef wiŝi ŝpehki, lai zeenigi noweŝtu galā uŝahkto darbu,
lai ŝagahdatu ŝew Konwersazijas Wahrnizu, ŝcho kulturās weizinataju
un leezineeku. Konwersazijas Wahrnizas isdoščana praŝa netikween
daudŝ darba, bet ari leelus materialus lihdsellus, jo wahrnizas no-
beigŝchanai wajadŝigas wehł deeŝgan prahwas ŝumas. Derigu Grah-
matu Nodata labi apŝinas, zil gruhŝs un atbildebas pilns darbs, kuru
wina uŝnehmuŝes, bet wina ari ŝtipri zer, ŝa isdoŝees ŝcho darbu ar
tautas palihdŝibu weitt, wina zer, ŝa tauta ŝapratis ŝawas intrefes un
pabalŝtis Derigu Grahmatu Nodatu abonejot Konwersazijas Wahrn-
nizu un zitadi winaŝ isdoščanu weizinot.

Konwersazijas Wahrniza katrā mahjā nepeezeeŝchama grahmata
lihdsinas sinibu ŝlehtij, no kuras weegli panemams tas, ŝas katru reiŝi
wajadŝigs. Beŝ ŝchās grahmatas newar ihsti iŝtikt neweens, ŝas l e e t -
d e r i g i g r i b l a ŝ i g r a h m a t a s u n l a i k r a k t ŝ u s .

Ar 36. burtņizu, kura iŝnahŝ nahkoŝchajā mehneŝi, nobeigŝees
treŝchais aboneŝchanas gads. Lai nezeltos pahtraukumi iŝuhtišchanā,
tab Derigu Grahmatu Nodata luhds paŝteigtees ar aboneŝchanu uŝ nah-
koŝchām 12 burtņizam no 37.—48. (inkl.), eesuhtot peenahzigo abone-
ŝchanas naudu. Nahkoŝchā, t. i. 4. aboneŝchanas gada burtņizam,
nahŝs diwi ŝewiŝchki wehrtigi peelikumi lihds, proti, B a l t i j a s u n
R e e w i j a s k a r t e s k r a h ŝ a s .

Konwersazijas Wahrniza iŝnahŝ burtņizam, katru mehneŝi weena
burtņiza. Abonejot par 12 burtņizam jamakŝā 3 rubli. Lai weizinatū
Konwersazijas Wahrnizas iŝplatišchanos ari pee maŝaturigeem, tab
atkauts aboneŝchanas maŝu peesuhtit trijos terminos: 1 rbl. pee pa-
rakŝiŝchanas, 1 rbl. pehž 40. burtņizas un 1 rbl. beidsot pehž 44. burtņizas.

Katrā burtņiza, a t ŝ e w i ŝ c h k i p e h r k o t , m a ŝ ā 3 5 k a p .
Pirmās 24 burtņizas dabujamas glihtā eeŝehjumā par 7 rbl. Grah-
matu par to paŝču maŝu peesuhhta pa paŝtu, ari uŝ ahrŝemem. Ē-
preekŝchejee gada gahjumi dabujami ari burtņizam pirkt.

Paŝtellejumi un nauda adreŝejami ŝchahdi: Рига, Латышское Об-
щество, Комитетъ по изданію полезныхъ книгъ. Rīgā, Rīgas Lat-
weeŝču Beedriba. Derigu Grahmatu Nodatai.

R. L. B. Derigu Grahmatu Nodata.